

Boerderij Het Kleine Laar (thans Kerkhoeve)

De geschiedenis van de boerderijplaats is natuurlijk veel ouder en gaat vele eeuwen terug. Volgens het Archeologisch Adviesbureau RAAP wordt het Spankerense grondgebied afgedekt door een plaggendek van soms 110 cm dik. Een dergelijk plaggendek is ontstaan door de grond bij benadering zo'n 1000 jaar met plaggen te bemesten. RAAP heeft plaatselijk onder het plaggendek een nog oudere akkerlaag aangetroffen. Dat toont aan dat in Spankeren al meer dan 1000 jaar landbouw wordt bedreven.

Om meer inzicht te krijgen in de latere geschiedenis van 'de Kerkhoeve' kan mogelijk worden teruggegaan tot 1648. Uit dat jaar is een document bekend betreffende 'het Grote Laar'. Deze boerderij grensde aan wegen of aan de akkers van 'de Kerkhoeve'. In dat document wordt vaak vermeld dat akkers grensden aan '*het land van Barner*'. In 1648 was dus een zekere 'Barner' eigenaar of pachter van 'de Kerkhoeve'; van deze persoon is geen verdere informatie gevonden.

Tot 1714 was het landgoed 'de Bockhorst' in het bezit geweest van de familie Van Delen. Toen het laatste mannelijke lid van de familie, jonker Evert van Delen, in 1714 overleed, erfde zijn zuster Gerberich het landgoed. Zij was getrouwd met Willem Jan baron van Dedem uit Dalfsen. Zoals toen gebruikelijk was bij echtparen, werd wat de vrouw erfde meteen toegevoegd aan het bezit van de man. Het echtpaar had meerdere kinderen, twee zoons zijn in dit verband van belang. Na het overlijden van Willem Jan erfde zijn zoon Gijsbert Willem het landgoed 'de Bockhorst' en na diens overlijden in 1762 erfde de andere zoon, Coenraad Willem, het landgoed. Volgens de akte van erfopvolging bestonden de Spankerense bezittingen onder andere uit het landgoed en de havezate 'de Bockhorst' met de tuinen, boomgaarden, bouw- en weilanden en houtgewas. Voorts zeven volwaardige erven en één keuterboerderij. Eén van de erven werd als volgt beschreven: '*Een erf en goed, Pagter Teunis Hendriks, gehorende tegenwoordigh daeronder mede een weijde bij de Lugt bij den IJssul geleegen, sijnde Allodial*'. Waar het erf precies lag werd niet aangegeven, maar het is duidelijk dat een weiland in de uiterwaarden er deel van uitmaakte. Dat was in 1718 waarschijnlijk ook al het geval. In dat jaar liet Gerrit Jan baron van Broeckhuijsen van 'de Gelderse Toren' door Isaack van den Heuvel een kaart maken waarop al zijn bezittingen waren ingetekend. Deze kaart maakt duidelijk, dat de Spankerense uiterwaarden voor het grootste deel bij het landgoed 'de Gelderse Toren' hoorden. Twee weilanden vormden echter een uitzondering, in één daarvan staat geschreven 'de Heer Haeck', hij was de eigenaar van 'het Grote Laar', de boerderij die grensde aan 'de Kerkhoeve'. In de andere staat geschreven 'de Heer Dedem'. Dit was uiteraard Willem Jan baron van Dedem, van het landgoed 'de Bockhorst'. Dat maakt het aannemelijk dat met '*een erf en goed van Pagter Teunis Hendriks*' 'de Kerkhoeve' werd bedoeld. Later was de weide van Van Dedem aantoonbaar een onderdeel van 'de Kerkhoeve'. Het is zelfs goed mogelijk dat 'de Kerkhoeve' al tot het bezit van de eerdergenoemde Van Delens heeft behoord.

Coenraad Willem van Dedem verkocht in 1769 het landgoed 'de Bockhorst' voor de somma van f 57.600,- aan luitenant-kolonel Walrandus Feriet. De oudste dochter van Feriet trouwde in 1777 in de kerk van Spankeren met luitenant-ingenieur Herman van Hooff. Hij was cartograaf bij de Genie en medeontwerper van de beroemde 'Hottinger-atlas'. Op deze atlas uit 1781 stond 'de Kerkhoeve' ingetekend zoals bij de hierna vermelde verkoop in 1783 werd beschreven. Dat wil zeggen drie symbolen

voor gebouwen, ongetwijfeld huis, schuur en schaapskooi. Zijn zoon, Paulus Statius Reinier van Hooff zou later de laatste markerichter zijn van de marke Spankeren, Soeren, Dieren en Ellecom.

In 1783 verkocht kapitein Herman van Hooff namens zijn schoonvader Walrandus Feriet van 'de Bockhorst', 'de Kerkhoeve' aan Berend Stapelbroek en Johanna d'Herripon. 'De Kerkhoeve' werd bij de verkoop omschreven als een goed met een huis en een tuin, een schuur, een graanberg en een schaapskooi. Voorts een boomgaard en weilanden in de uiterwaarden genaamd '*Rijsweerth*, *uijterweerth*' en '*Vloglanden*' (losse akkers). Verder bouwlanden die deels tiendplichtig en deels tiendvrij waren, ook een heideveld, een schaapsdriфт en een veld voor begrazing. Bij het goed hoorden ook twee lanen, deels met eikenbeplanting en deels met ander opgaand hout. Eén laan lag langs de doorgaande weg van Arnhem naar Zutphen (nu de Zutphensestraatweg), vanaf herberg 'de Prins' aan de 'Kattenberg' tot aan een schuur van de heer Beuckevoort, de eigenaar van 'het grote Laar'. De schuur lag ongeveer halverwege tussen de Bockhorstweg en de '*Doodweg*' (Overweg). Vanaf de schuur ging een tweede laan, haaks op de eerste, vanaf de doorgaande weg, langs 'de Kerkhoeve', naar wat nu de Dorpsweg heet. Voorts hoorden bij het goed nog drie bosjes met akkermaalshout, genaamd '*Den olden Dieren*', '*het ronde bosje*' en '*d' Dierense Struijken*' en alle bij de boerderij horende oude en nieuwe rechten. Ten tijde van de verkoop was Jan Heutermans zetboer op het goed. Uit deze opsomming mag worden afgeleid dat het hier een aanzienlijke boerderij betrof.

Uit een document de dato 30 oktober 1792 blijken Berend Stapelbroek en Johanna d'Herripon f 2000,- te hebben geleend van Reijnder Beuckevoort. Het goed 'de Kerkhoeve' werd als onderpand verstrekt. Vergeleken met de hiervoor beschreven koopakte, geeft dit document nog wat extra informatie. Zo wordt vermeld dat de totale oppervlakte bouwland '*25 molders gesaeij*' is, dat wil zeggen ongeveer 20 hectare. Het weiland in de uiterwaarden is ongeveer 3,5 hectare. Dat in dit document ook wordt aangegeven dat het goed in het noorden aan de pastorie grensde, is belangrijke informatie. Het maakt een meer nauwkeurige plaatsbepaling mogelijk. De bedoelde pastorie stond op dezelfde plek als 'de Weemhof' nu. Dit huis, de voormalige pastorie, is in 1912 gebouwd op de fundering en de kelder van de oude pastorie uit 1655.

'De Kerkhoeve' was gerechtigd in de marke van Spankeren, Soeren, Dieren en Ellecom, dat blijkt uit de aanwezigheid van Berend Stapelbroek als geërfde op de markevergadering van 1791.

Uit de beschrijving bij de kadasterkaart van 1832 blijkt dat Hendrik Evers op die datum de eigenaar van 'de Kerkhoeve' was. Hij bezat toen ongeveer 24,4 hectare grond in de Spankerense enk en de uiterwaarden. Het grootste deel van de grond hoorde bij 'de Kerkhoeve', maar er hoorde ook een klein deel van de grond bij een andere boerderij van Hendrik Evers, genaamd '*de Houtenkling*', later 'het Zwaantje' (groenteteelt en café). Deze lag aan de doorgaande weg van Arnhem naar Zutphen, direct naast het terrein dat nu bekend staat als 'het Kraaienbosje'. De boerderij bestaat niet meer. Op dezelfde plek staat nu een burgerwoning (Zutphensestraatweg 9). Evers bezat in Spankeren nog een derde huis en wel op 'de Kattenberg'. Omdat het alleen een huis met een erf was, zonder verdere grond, schuur, schaapskooi, hooiberg en dergelijke, was het zeer waarschijnlijk een arbeiders- of daglonerswoning. 'De Kattenberg' hoorde tot de aanleg van het Apeldoorns-Dierens

kanaal in 1868 tot het Spankerense grondgebied. Hoe Evers aan de boerderij is gekomen is een enigszins ingewikkeld verhaal. In feite was hij eigenaar van een deel van de boerderij. Dat blijkt uit een akte die werd gemaakt in verband met de veiling van het goed in 1837. Die akte laat zien dat Barend Stapelbroek is gestorven op 7 maart 1798. De helft van de nalatenschap ging toen naar zijn kinderen, de andere helft ging naar zijn weduwe, Johanna d'Herripon.

Al in 1798 hertrouwde Johanna met Hendrik Evers, waardoor de laatste mede-eigenaar van het halve goed werd. In 1819 verkochten de kinderen hun geërfde aandeel in de boerderij aan Hendrik Evers en Johanna d'Herripon, aldus aangeduid: *'de helfte van ene bouwplaats, waarvan de wederhelfte het eigendom van Koperen is (...) gelegen in de provincie Gelderland, Quartier Arnhem, Canton Velp in het dorp Spankeren van ouds genaamd 'het kleine Laar'*. Daardoor had Hendrik Evers in 1819 het overgrote deel van de boerderij in bezit, maar niet helemaal. Eén van de dochters van Barend Stapelbroek, Theodora, was in 1819 niet bij de verkoop betrokken.

In 1837 heeft Hendrik Evers zijn Spankerense goed in veiling gebracht. Hij was daartoe gemachtigd door alle nog levende kinderen van Barend Stapelbroek en zijn eigen kinderen. Al deze kinderen werden ook in de akte genoemd. Dat betekende dat zij allemaal weer een deel van de boerderij in bezit hadden. Dat was afkomstig van de onverdeelde erfenis van twee overleden broers Stapelbroek en de erfenis van hun inmiddels overleden moeder Johanna d'Herripon.

Voor de veiling was het goed in twintig percelen opgedeeld. Omdat de percelen werden verkocht aan verschillende personen, werd de boerderij sterk verkleind. In het kader van dit verhaal is vooral het eerste perceel van belang. Het werd als volgt beschreven: *'Eerste Perceel. Eene bouwmanswoning, erfschuur, schaapschot en berg, met daarbij gelegen boomgaard, weiland (vroeger tuin) en bouwland, bij het kadaster voorkomende onder sectie D. Nummers 116 – 117 – 118 – 119 – 126 – 128 en 130, en volgens hetzelfde groot zijn, drie bunders zeventig roeden en vijfenzestig ellen* (zie bijgaand kaartje). (...) *Gelijk mede tot dit perceel behoort, het regt van weiden in het Spankersche en Soerensche broek, alsmede het regt van schaapsdrift op de hooge heide en het regt van whaarschap* (recht op een aandeel) *in de markt (marke) van Dieren, Spankeren, Soeren en Ellecum'*. Ten tijde van de veiling was Johannes Alowisius Kraaijvanger pachter van het Eerste Perceel en bij de veiling ook de koper daarvan. Hij was getrouwd met Berendina, een dochter van Hendrik Evers. Uit de kadasterkaart van 1832 blijkt dat hij toen al in het bezit was van de nummers 163 – 164 – 165 en 1666 (zie bijgaand kaartje).

In de veiling akte van 1837 werd vermeld dat het handelde over *'Eene bouwplaats van ouds genaamd het Kleine Laar'*. In documenten na 1837 heeft de boerderij geen naam tot zij in 1975 'Kerkhoeve' wordt genoemd. 'Het Kleine Laar' oftewel 'de Kerkhoeve' ligt aan de Dorpsweg maar grenst aan 'het Grote Laar', die aan de Bockhorstweg ligt. Op het bijgaand kaartje is goed te zien dat de landerijen van beide boerderijen samen min of meer één blok vormen.

Een dergelijke combinatie van namen kwam in Spankeren vaker voor zoals: 'Grote Loo' (nu 'de Peppel') en 'Kleine Loo' (nu 'het Loo'). De 'Kleine'-varianten zijn doorgaans afsplitsingen van de 'Grote'-varianten en dus ook jonger en zoals de naam al aangeeft, ook kleiner. Het was vaak het gevolg van verdeling van nalatenschappen. Wanneer de splitsing van de oorspronkelijke boerderij 'het Laar' in 'het Grote Laar' en 'het kleine Laar' zich heeft voorgedaan is waarschijnlijk niet te

achterhalen. Geschreven bronnen over dit feit ontbreken. De boerderijen zijn al vele eeuwen in het bezit zijn van verschillende families.

Wel bestaat er 'een rekening van opgebrachte bedes' (soort belasting) door de bewoners van de Veluwe in het eerste kwart van de 14e eeuw. Eén van de betalers was '*guet to Laer*' ('goed het Laar'). Het goed was toen eigendom van de Commanderie in Dieren en, gezien de naam, toen kennelijk nog niet gesplitst.

Bij de verdeling van de markegronden in 1850 kreeg J.A. Kraaijvanger als geërfde 14 aandelen toegewezen. De toewijzing was gebaseerd op bestaand bezit aan gebouwen, grond en schaapsdrift. Dat wil zeggen dat een geërfde met veel bezittingen, ook veel aandelen kreeg toegewezen. Afhankelijk van de kwaliteit van de grond stonden 14 aandelen voor 7-14 ha oorspronkelijke markegrond. Na zijn overlijden hebben zijn twee zoons en twee dochters in 1889 samen de boerderij geërfd, waarbij toen nog maar ongeveer 5,7 ha grond hoorde. De grond die werd verkregen bij de verdeling van de markegronden wordt nergens vermeld. Kraaijvanger senior moet dus grond hebben verkocht, of op een andere manier zijn kwijtgeraakt, hoe is niet bekend.

Nadat de zoons waren overleden hebben de twee dochters, die op 'de Kerkhoeve' woonden, in 1906 de boerderij met de grond in veiling gebracht. Voor de veiling was het goed opgesplitst in zes percelen. Perceel 1 bestond uit de gebouwen met een klein stukje grond, samen ongeveer 1,6 ha. Dit perceel werd gekocht door Berend Jansen. De andere 5 percelen werden gekocht door 5 verschillende personen. Van 'de Kerkhoeve', ooit mogelijk 30 ha groot, was weinig overgebleven. De erven van Berend Jansen hebben in 1920 de boerderij met de 1,6 ha grond verkocht aan P.J. van Voorst Vader, eigenaar van het landgoed 'de Bockhorst'. De laatste pachter die die er het landbouwbedrijf uitoefende was de familie Klein Kranenbarg. Toen die er begin zestiger jaren mee stopte en naar elders vertrok, raakte de boerderij enigszins in verval.

In 1965 verkochten de eigenaren van 'de Bockhorst' via een tussenpersoon 'de Kerkhoeve' aan Joan Wurfbain, eigenaar van het landgoed 'de Gelderse Toren'. Die verhuurde in datzelfde jaar de boerderij aan de edelsmid Bernard Laméris. Tien jaar later kocht het echtpaar Laméris de boerderij van Wurfbain, nu met slechts 36 are grond. In 1977 besloten zij echter naar Frankrijk te vertrekken en werd 'de Kerkhoeve' verkocht aan de familie Stoffels, die de boerderij bijzonder fraai heeft gerestaureerd en op de grond rondom de gebouwen een prachtige tuin heeft aangelegd met heel veel mooie vormsnoei. De familie H. Stoffels bewoont 'de Kerkhoeve' nog steeds.

Geraadpleegde bronnen

Gelders Archief, 0203 Oud Rechterlijk Archief Veluwe en Veluwezoom, inv. nr. 972, transportakte 20 maart 1783.

Gelders Archief, 0203 Oud Rechterlijk Archief Veluwe en Veluwezoom, inv. nr. 972, hypotheekakte 30 oktober 1792.

Gelders Archief, 0203 Oud Rechterlijk Archief Veluwe en Veluwezoom, inv. nr. 972, magescheid 1763.

Doorninck, P.N. v., 1905. Schatting van den lande van Gelre, voor de Veluwe, van het begin der 14^e eeuw, Naar het oorspronkelijk handschrift in het Rijksarchief te Arnhem. Haarlem. Gebrs Van Brederode.

Elzebroek, A.T.G., W.G. van den Beukel, J. Striker, 2013. Over erven en geërfd, De marken van Spankeren, Soeren, Dieren en Ellecom. Uitgave: Wencel Maresch Journalistieke Producties, Spankeren.

Elzebroek, A.T.G., 2010, 2011. Het (grote) Laar te Spankeren. In: Ambt en Heerlijkheid, Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal, nrs. 169 en 172.

Schuurman, E.I, N.W. Willemsen, 2006. Plangebied Spankerense Enk, Gemeente Rheden; een archeologisch vooronderzoek: een bureau en inventariserend veldonderzoek (verkenning, kartering en waardering), RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., Amsterdam.

Afschrift openbaar register_digitaal Hyp4 deel 1183 nr 73, reeks Arnhem. (1906).

Afschrift openbaar register_digitaal Hyp4 deel 870 nummer 9, reeks Arnhem (1889).

Afschrift openbaar register_digitaal Hyp4 deel 1555 nummer 73, reeks Arnhem (1920).

Afschrift openbaar register_digitaal Hyp4 deel 3299 nummer 30, reeks Arnhem (1965).

Gelders Archief, 0168 Notariële Archieven 1811 – 1925, 82.3 standplaats Velp, L.H.N. Bosch von Rosenthal, inv. nr. 1448 (1837) aktenummers 2050 en 2064.

Gelders Archief, 0168 Notariële Archieven 1811 – 1925, 18.1 standplaats Dieren, G.J. van Rhemen, inv. nr. 471 (1819 – 1825) aktenr. 33.

InfoFoto'sMeer infoStreetViewInfoFoto'sMeer infoStreetView